

IVO ZORMAN, PEDAGOŠKA KOMEDIJA

Zormanov roman *Pedagoška komedija* je realistično zasnovan tekst z mnogimi značilnostmi tradicionalne slovenske proze, vendar to dejstvo seveda ne more biti razlog za odklanjanje, saj je roman prijetno napisan in pomeni tisto trdno in dostopno branje, po katerem mnogi bralci bržkone tudi danes najraje segajo. Roman tudi načena nekatera vprašanja današnjih dni ter skuša posredovati objektivno podobo nekega sveta, ki ni ne lep ne dober in ki naj bi bil potemtakem predmet pisateljeve obsodbe. Toda ob branju romana se nam razodevajo tudi nekatere lastnosti, ki, če jih pogledamo nekoliko globlje, bistveno zmanjšujejo vrednost tega na videz sugestivno napisanega dela.

Pisatelj prikazuje osnovno šolo neke na deželi in z dokaj ostrimi potezami slika zunanje razpoloženje majhnega mesteca. V šoli se pod vodstvom ravnatelja Kosa zbirajo učitelji in učiteljice, ki nimajo dosti pojma o tem, kako je treba ravnati z otroki, ampak se izzivljajo v medsebojnih obtožbah in ljubimkanjih, v majhnih intrigah, v dolgočasnih zabavah in drobnih osebnih željah. In v to malomeščansko gnezdece pride nova učiteljica Marjana, ki v pedagoških, razumskih, sodobnoetičnih in še drugih lastnostih predstavlja drugo, pozitivno skrajnost te malomeščanske družbice. Do učencev ima človeški odnos, skuša jih razumeti in jim zaupa, slednjič se naveže na ekstravagantnega slikarja Leona in z njim, čeprav je poročen, zaživi v globokem ljubezenskem zanosu. Zaradi »novih« pedagoških postopkov ter zaradi odnosov na levo in desno se zameri vsem, tako da se je končno zlepa znebijo.

Fabula sama je polna romantičnih rekvizitov: romantična slikarjeva hiša-

ca, Školjka imenovana, slikanje Marjaninega akta, ponesrečeni slikarjev zakon, podoba mladega inženirja Jošta itn. Fabulativni preobrati so bolj ali manj konvencionalni in so predvsem le pisateljeve konstrukcije, romantično fabulo poganjajo naprej osebe, za katere se zdi, kot da bi bile po nekkih kriterijih že naprej načrtane in so tako bolj klišeji kot resnično živi ljudje.

Ravno ob teh Zormanovih junakih se je težko izogniti dvomom o tem, če je vse to lahko res in če so stvari lahko tako preproste. Ali si res morejo biti številni ljudje nekega poklica, v svojih slabostih tako podobni in celo tako ničvredni, kot jih Zorman prikazuje v tem romanu? In ali na drugi strani res obstajajo takšni ljudje, kot sta Marjana in Leon, ki se v svojih pogledih na svet, na ljubezen, na pedagoški poklic in na splošne življenjske vrednote tako visoko dvigata nad druge? Odgovor more biti seveda le negativen, in to ostro razmejevanje med slabim in dobrim je gotovo usodna hiba Zormanovega romana. Nemara bi bilo bolje, da je pisatelj ostal le pri karikiranju šolske zbornice in malomeščanstva v majhnem kraju; v tem primeru bi bila fabula sicer manj dramatična, a panorama oseb bi izgubila ostre razmejitvene črte, ki so zdaj romanu le v škodo. Res je, da je pisatelj s to ambivalentnostjo hotel eksplicirati moderno, tako rekoč napredno pojmovanje življenja, in treba je priznati, da je bil namen dober, saj za duhamornost pedagoške sredine v malomeščanskem okolju najbrž res ni druge rešitve kot neko višje, bolj svobodno in bolj razsvetljeno gledanje na stvari, vendar se razmerja med osebami v romanu le preveč približujejo gartenlaubovskim nasprotjem med dobrim in slabim, med lepim in grdim, med poštenim in nepoštenim, približujejo se toliko, da potem ne morejo biti več prepričljiva.

In ravno zaradi te neprepričljivosti v razmerju Marjane in Leona do malomeščanske srenje se je potem pisate-

Ivo Zorman, *Pedagoška komedija*, založba Obzorja, Maribor 1971, opremil Matjaž Vidic.

lju zgodilo, da je svoj namen bolj kot tu dosegel v nekaterih drugih odnosih, ki se sicer v romanu razvijajo le na stranskih tirih. To bi veljalo zlasti za razmerje med Maro in Tometom, med moškim in žensko torej, ki vendarle v novi različici razkriva večno nerazčiščene odnose med spoloma in tako po svoje izraža težnje po osebni zadostitvi v provincialnem okolju. Z drugimi besedami: Marino hrepenenje po Tometovi ljubezni in po urejenem življenju, kot ga živijo drugi, je kakor tragična usledina plehkega, vsakdanjega in ubijajočega; in ta problem je v romanu dosti bolj življenjski in bolj psihološko dokumentiran kot ljubezenska afera lepe Marjane in talentiranega slikarja.

Zorman v tej komediji v glavnem prikazuje učiteljstvo, zato hlo in vsega naveličano učiteljsko zbornico, vendar se omejuje le na osebne karakterje in na etično podobno tega stanja. Podoba zbornice je sicer dovolj ustrezno podana, ker izpričuje nekatere bistvene poteze vaze zapirajočega se podeželskega učiteljstva, toda vseskozi je ob spoznavanju Zormanovih ljudi navzoč občutek, da temu stanju še nekaj manjka. To so neke širše eksistenčne razsežnosti in neka teža misli, katerih odsotnost še nadalje zmanjšuje umetniški uspeh romana. Gre namreč za položaj učiteljstva sredi provincialne miselnosti, ki je usmerjena v potrošništvo in pragmatizem, in navsezadnje tudi za položaj v širši družbeni skupnosti. Kakor je téma, ki jo pisatelj tu obravnava, hvaležna in v slovenskem leposlovju niti ne tako redka, tako je odtrgana od vseh tistih vplivov in mučnih družbenih silnic, ki utegnejo povzročati miselno letargijo, kakršno pisatelj v našem primeru razkriva. Podano je samo stanje in ne proces, samo posledica in ne vzroki, kajti v romanu ne spoznamo ničesar od vsega tistega, kar že dolga desetletja po vojni spravlja množico prosvetnih delavcev v apatičnost, v inertno opravljanje službenih dolžnosti, v neiskanje novih pedagoških

in splošno človeških vrednot. Tako se na koncu pokaže, kot da bi bilo vsemu temu krivo samo učiteljstvo, ker je takšno, kakršno pač je, da je torej krivda samo v njih in prav nič tudi zunaj njih, in tak prikaz, ki bi mu skorajda lahko rekli obsodba, seveda še daleč ne izraža stvari v njihovi globlji povezanosti.

Zormanova Pedagoška komedija vsebuje torej nekatere osnovne nespornosti v obdelavi snovi, ki se je pisatelj v tem romanu loteval. Čeravno je zunanja zgradba dokaj spretna in čeravno so nekateri detajli povsem ustrezno izdelani, pa je vendar končni učinek romana slaboten. Delo ne odkriva nobenih bistvenih, prepričljivejših spoznanj o našem svetu, takšnih na primer, kot jih je pisatelj Zorman posredoval že v nekaterih prejšnjih delih.

Jože Šifrer

DIMITRIJ RUPEL, TAJNIK ŠESTE INTERNACIONALE

Izmed obeh proznih besedil v omenjeni Ruplovi knjigi* je prvo, ki ima naslov Tajnik, najbolj obsežno, saj se že na zunaj vidi, da ga sestavljajo trije deli, le-te pa poglavja, če sploh še lahko tako imenujemo manjše sestavne dele. Ena od značilnosti tega besedila je v tem, da zajema tematiko v glavnem iz okolja in načina življenja, ki se navadno imenuje svetovljanstvo. Nastopajoči ga nekajkrat označujejo v skladu s svojimi nazori kot »buržoaznega«; večina njih izhaja iz višjih slojev družbe, iz »elite«, ali pa se vsaj giblje med njimi. Tudi do konfliktov med nastopajočimi prihaja navadno v manj vsakdanjih krajih: v hotelih ob morju ali jezeru, zdravilišču in podobnih krajih. Iz množice oseb avtor ne

* Dimitrij Rupel, Tajnik šeste internacionale. Opredelil Marko Pogačnik. Založba Obzorja, Maribor 1971.